

מי שאין לו סוכה, כגון שנמצא בבידוד בקורונה

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
ני"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

שלום הרב. רק שאלת בירור - פטור או אנוס? דהיינו, ביו"ט האם הוא פטור מסוכה ולכן יכול וחיוב לאכול סעודת יום טוב של לחם בלא סוכה, או שהוא אנוס ואינו יכול לקיים מצוות סוכה, וגם אסור לאכול סעודה של לחם שהרי הוא מבטל מצוות עשה?

תשובה:

שלום הרב איתן אבינר,

נקודה זו דורשת ביאור. האם אכן אנוס צריך לדאוג שלא לאכול לחם אלא לאכול אכילת ארעי כל סוכות? מצד אחד, לכאורה מצד הסברה, אמנם הוא אנוס בכך שאין לו סוכה, אבל הוא לא אנוס לאכול לחם, וממילא לכאורה יצטרך לאכול אכילת ארעי כל שבעה. דבר זה שונה מדין מצטער, שהוא פטור מן הסוכה, ובפשטות לרוב הראשונים "תשבו כעין תדור" ולכן אין לו כלל חיוב סוכה באותה שעה ויכול לאכול גם אכילת קבע (וכך מקובל, אם כי בטיולים יש מקום לדון בכך, ועיין בתשובה שלי על טיולים בסוכות, ואכמ"ל).

אמנם, יש לבחון גם נקודה זו, והאם באמת אנוס צריך לעשות מאמץ שלא לאכול לחם מחוץ לסוכה.

יש לדון האם האכילה חוץ לסוכה היא איסור, או שלא מקיים בכך מצווה. אם נבין שאין כאן איסור אלא שלא מקיימים מצווה, ממילא כיוון שאין לו סוכה, ואין לו אפשרות לקיים את המצווה, לא יהיה לו שום איסור לאכול חוץ לסוכה, גם אכילת קבע. אולם, אם נאמר שיש איסור לאכול חוץ לסוכה, ייתכן שכיוון שאיננו אנוס לעניין סוג האוכל, ולא חייב לאכול אכילת קבע, הרי שבאמת יידרש ממנו לאכול אכילת ארעי בימי הסוכות.

א. הגמרא בשבת קלא: אומרת ש"מצה וכל מכשיריה דוחים את הסוכה", לדעת ר' אליעזר.

שואלת הגמרא: מניין? ואומרת: "אי מסוכה, שכן נוהגת בלילות כבימים".

מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר. מנא ליה לרבי אליעזר הא?

אי מעומר ושתי הלחם - שכן צורך גבוה! אי מלולב - שכן טעון ארבעה מינים! אי

מסוכה - שכן נוהגת בלילות כבימים! - אלא: גמר חמשה עשר, חמשה עשר מחג

הסוכות, מה להלן - מכשיריה דוחין את השבת, אף כאן - מכשיריה דוחין את

השבת.

רש"י מסביר:

אי מסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים - ואילו מצה, לילה הראשון חובה, ותו לא.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

ני"ד: 052-5456060

פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

כלומר, יש חובת אכילת מצה רק בלילה הראשון, ואילו לעניין סוכה, יש חובת אכילה כל שבעה. כמובן, שגם בפסח **אסור לאכול חמץ**. מכאן משמע, שהצורך לאכול בסוכה איננו רק בגלל שמחוץ לסוכה זהו איסור (כי בכך הדבר זהה לחמץ) אלא **שיש מצווה** באכילה בסוכה¹.

אמנם, ייתכן שאין זו הכוונה, שהרי בגמרא בסוכה כז. דווקא מדמים מצה כל שבעה לסוכה כל שבעה, ואם אין מצווה באכילת מצה כל שבעה, הרי שכך גם בסוכה (עיין שו"ת אבני נזר, סימן תפ"א שהביא רמב"ם, אך אחר כך דחה). ולכן, כנראה שהגמרא בשבת קלא, מדברת דווקא לר' אליעזר, כי לשיטתו (בסוגיה בסוכה כז.) יש חובה לאכול 14 סעודות בסוכה, ומשמע שלשיטתו יש מצווה באכילה עצמה.

ב. בחקירה זו נחלקו אחרונים. **המנחת חינוך** (שכ"ה) כתב שאין מצווה באכילה בסוכה (פרט לכזית בערב הראשון) אלא **שיש איסור** לאכול מחוץ לסוכה (אמנם, משמע מדבריו שיש מצווה **קיומית** אך לא **חיובית** לאכול בסוכה. כלומר, אם יאכל בסוכה יקיים מצווה, אך אם לא אכל לא ביטל מצוות עשה [אמנם, זה לכאורה ברור ומוסכם, ולכאורה החידוש הוא שאין כאן מצווה, וצ"ב בדבריו]). כיצד הוא יודע זאת? **הגמרא בסוכה ט.** אומרת שכתוב 'לך', בכדי לפסול סוכה גזולה. שואל המנחת חינוך, הרי ממילא הסוכה פסולה מדין 'מצווה הבאה בעבירה'?

והסביר: מצווה הבאה בעבירה פירושה, שאין כאן מצווה (כי אין זה **רצון ה'**) ולכן לא קיים מצווה. לעומת זאת, כאשר ממילא אין מצווה, אלא שיש איסור לנהוג אחרת, העבירה איננה מבטלת מה שעשה, כי ממילא אין בכך מצווה. למשל, בסוכה לדעתו אין מצווה, אלא שיש איסור לאכול חוץ לסוכה.

לכן, אם יש לו סכך פסול, אין כאן דין של מצווה הבאה בעבירה, כי אין כאן מצווה (אלא שיש איסור לאכול בלא סוכה) ולכן העבירה לא מבטלת את הסוכה:

מנחת חינוך מצוה שכה

ואם כי אין דרכי בח"ז להאריך בקושיות ופירוקים מה שאינו נוגע לדינא מ"מ לא אמנע לתרץ ק' התוס' שהיא לע"ד סברא נכונה במה שהקשו בד"ט ל"ל קרא בסוכה דלך למעוטי גזולה הא ה"ל מהב"ע וליכא למעוטי שאול דהא שאול כשר וגזולה בלא"ה פסולה ע"ש. ונ"ל דהנה שני מינים יש במ"ע א' שהוא חיוב אקרקפתא דכל איש מישראל כמו תפילין ואתרוג ואכילת מצה ומצוה כזו אם מקיים אותה עושה רצון הבורא ית' ויתעלה כי כן צוה לו המלך

¹ השיטות הסוברות שיש מצווה באכילת מצה כל שבעה, יתרוצו כדעת בעל המאור, שבסוכה יש הכרח להיות בסוכה, כי אי אפשר שלא לישון שלושה ימים, ואילו בפסח, מי שרוצה יכול להפקיע עצמו מן המצווה על ידי שיאכל אורז ודברים אחרים. אבל באמת, יש מצווה לאכול מצה – עיין בשיעור שלי על מצוות אכילת מצה כל שבעה.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

ני"ד: 052-5456060

פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

ב"ה ואם מבטל המצוה ואינו מניח תפילין או שלא נטל לולב ביטל המצוה ועשה נגד רצונו ית' וענוש יענש. ויש מצות שאין חיוב לעשותם כגון ציצית התורה לא חייבה אותו ללבוש בגד של ד' כנפות ואם רוצה הולך בלא בגד של ד' כנפות ואינו נגד רצון הבורא ב"ה. אך אם מביא עצמו לידי חיוב שבכיון לובש ד' כנפות לקיים מצות ציצית זה דרך הטוב וישר הכלל אם מקיים מצוה זו עושה רצון הבורא ב"ה אבל אם אינו מקיים מצוה אינו עובר על רצונו רק דאינו מקיים המצוה.

וכן מצוה זו דהיינו סוכה יש בה שני חלקי המצוה דהיינו בליל א' של סוכות מ"ע לאכול כזית בסוכה ומחויב לחזור אחר סוכה ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל כי הוא מחויב לאכול כמו מצה ותפילין ואם לא קיים המ"ע בלילה ראשונה עשה נגד רצונו ית"ש. ובשאר הלילות וימים אם רוצה אינו אוכל ואינו יושב בסוכה ואין שוב חיוב עליו כמו ציצית אך אם אוכל מ"ע לאכול בסוכה ומקיים רצונו ב"ה אבל אם אינו אוכל אין חיוב וגם בשני מצות הללו הוא בצירוף ג"כ שמבטל המצוה ועושה נגד רצונו כמו שאינו מניח תפילין כגון אם לובש בגד של ד' כנפות ואינו מטיל ציצית אז עובר על המצוה וכן אם אוכל אכילת קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה. הכלל דאם עושה המצוה מקיים בכ"ע המצוה ועושה רצונו ב"ה ויש שאינו מקיים המצוה ועובר על רצונו כגון ללבוש בגד של ד"כ או אוכל קבע חוץ לסוכה ויש שאינו מקיים המצוה וגם א"ע כגון באינו לובש הבגד ואינו אוכל כלל וז"פ. והנה נראה הא דמהב"ע א"י הטעם דהקב"ה אינו רוצה בכך ולא לרצון לפניו דסניגור יעשה קטיגור ער"נ פ' לולב הגזול ואני ה' שונא גזל בעולה. והנה משום זה שייך שפיר לומר דלא יצא ידי המצוה כי זה אינו רצון הבורא ית' וא"כ לא קיים המצוה וזה שייך שפיר במצוה החיובית כיון דלא יצא י"ח המצוה ממילא לא עשה המצוה וביטל המצוה כי זב"ז תליא כמ"ש. אבל במצות שאינם חיובית כגון ציצית וסוכה בשאר ימי החג אם הם באים בעבירה אמת דלא קיים רצון הבורא ב"ה כי אין זה רצונו ית' אבל מ"מ לא ביטל המצוה רק דלא קיים וה"ל כמי שאינו לובש בגד כלל או לא אוכל כלל דלא ביטל ולא קיים ה"נ נהי דלא קיים המצוה כי לא לרצון לפניו בזה אבל מ"מ לא ביטל ולא נוכל לדון אותו כמו שאוכל חוץ לסוכה או שלובש בגד בלא ציצית רק הוא כמו שאינו עושה המצוה כלל והולך בלא בגד או שאינו אוכל כלל כי באמת הוא לובש ציצית ואוכל בסוכה אך שאינו לרצון לפניו ית' ה"ל כאילו לא קיים המצוה אבל לא נוכל לדון אותו כאלו ביטל המצוה כיון דמ"מ עושה המצוה עיין ותבין:

ויש ג"כ נ"מ לדינא כי אם אינו רוצה לאכול בסוכה ואוכל חוץ לסוכה או לובש בגד ד' כנפות ואינו רוצה להטיל בו ציצית כופין אותו עד שתצא נפשו ככל מ"ע אבל בכה"ג דה"ל כמי שאינו לובש כלל או אינו אוכל א"כ אין כופין אותו אם רצה לאכול בסוכה כזו כיון דאינו מבטל המצוה...

אולם, רבים חלקו על המנחך חינוך: עיין בשערי יושר (ר' שמעון שקאפ) שער ג', יט, ובחידושי הגר"ד על סוכה כב.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

ני"ד: 052-5456060

פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

מאיך, כדעת המנחת חינוך סבר גם בעל הערוך לנר. הגמרא בסוכה ב: שאלה על הלני המלכה ובניה בסוכה. לכאורה, הלני פטורה מחינוך בניה, שהרי לאישה אין מצוות חינוך? כך שואל בעל ערוך לנר, ועונה שאמנם אישה פטורה מדין חינוך למצוות עשה לבנה, אבל היא חייבת בחינוך על איסור, שבנה לא יעבור על איסור. ממילא, במקרה שלנו, יש איסור לאכול חוץ לסוכה, ובכך גם אישה חייבת. משמע מכאן, שהיסוד איננו מצווה אלא איסור לאכול חוץ לסוכה. אמנם, ניתן לומר שיש את שני הדברים: יש מצווה לאכול בסוכה ויש איסור לאכול חוץ לסוכה, וממילא ייתכן שלעניין פטור של הולכי דרכים, עדיין יהיה אסור להפקיע עצמו מדין המצווה שיש כאן.

ק"ק דהא מה שחייב קטן הוא מטעם חנוך ואמרינן בנזיר (כט א) איש חייב לחנך ואין אשה חייבת לחנך וראיתי שהביא המג"א (בסי' שמ"ג סק"א) תשובת מהר"ם שהרגיש בזה וכתב דהיא החמירה על עצמה ובאמת כבר כתבו כן התוס' ישנים ביומא (פב א ד"ה בן) ועוד כתבו שם דשמא הי' להם אב וחנוכס בכך ע"ש אכן כל זה אי אפשר לכוון לכאורה בלשון הגמרא דהכא דקאמר ואיהי בדרבנן לא משגחי דמשמע דהיא היתה מצווה על כך מדרבנן ואפשר לומר לענ"ד כיון דלפי מש"כ התוס' ישנים (שם) יש חלוק בין חנוך ובין אפרושי מאיסורא וא"כ י"ל דאף דאשה אינה מצווה על חנוך מ"מ לאפרושי איסורא מצווה והכא אפרושי מאיסורא מקרי כיון דאסור לאכול חוץ מסוכה

גם רבי עקיבא איגר (סוכה כה.) כתב שאין איסור לאכול מחוץ לסוכה, אלא שצריך לקיים מצוות עשה של אכילה בסוכה, וממילא כל זמן שאיננו יכול לקיים את המצווה, יכול לאכול גם אכילת קבע מחוץ לסוכה. אמנם, מדברי הפמ"ג תר"מ א"א ס"ק י עולה כמנחת חינוך, שאדם שאין לו סוכה, גם אם הוא אנוס, הרי שאמנם מותר לו לישון חוץ לסוכה, כי הוא אנוס, אבל צריך לעשות כל השתדלות לאכול אכילת ארעי.

לפי זה, לכאורה "מצטער" הוא רק כאשר הוא מצטער מחמת הסוכה עצמה, כגון שירוד גשם או שיש שם יתושים. אמנם, ישנם כמה מקומות שניתן לראות שגם טרחה גדולה ללכת לסוכת חבירו נחשבת כמצטער שפטור מן הסוכה (עיין רמ"א תר"מ, ד, על פי תרומת הדשן).

אמנם, יש לבחון האם אדם בבידוד הוא רק "אנוס" או שיש לו גם דין "מצטער", וייתכן שיש כאן גם את הפטור של מצטער, ואין כאן "תשבו כעין תדור" במציאות המיוחדת של בידוד.

בנושא דומה, של אדם שאין לו סוכה, כי מפחד לבנות בגלל הדרך אל הסוכה, התייחס בהרחבה בשו"ת משנה הלכות חלק ו סימן קטו, ולדעתו פטור מן הסוכה "בזקן אחד שלא עשה סוכה לעצמו מפני שמתירא ללכת בשוק מפני הלסטטים ושאר פגעים המתנפלים על בנ"א וגוזלים ורוצחים", ומסכם "בקיצור העולה מדברינו הוא דודאי יש חיוב על כל אדם מישראל לעשות סוכה לעצמו הראוי לכל שבעה לאכילה שתייה ושינה ושאר צרכיו... ואם א"א

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נ"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

לו למצוא בסביבותיו מקום כזה שיהא בטוח מלסטים או משאר הדברים הפוסלים בסוכה או המצעים אף כי ודאי קיים המצוה אם אפשר לו ליכנס לסוכת חבירו כזו שיש לו סוכה בטוחה מכל הנ"ל ומ"מ אם אין לו וחבירו אין מקבלו בסבר פנים יפות הרי הוא בכלל מצטער ולילה ראשונה יש עליו חיוב ובשאר הלילות פטור מטעם מצטער ואונס דרחמנא פטריה", ונראה שם מדבריו שיכול לאכול בצורה מלאה בביתו.

ולמעשה, נראה גם בנדון שלנו, שיכול לאכול בצורה מלאה, כולל לחם (אמנם, ייתכן שאם רצה להדר ולהחמיר על עצמו, היה מקום להדר ולאכול לחם רק בסעודות שבת וחג. וממילא, רבים אינם אוכלים לחם במשך השבוע, ויכול כיום די בקלות להימנע אף מלחם ומזונות, ולשבוע בדברים אחרים, ובכך בוודאי שניתן להקל בהגדרת סעודת ארעי במציאות שלנו. אבל כל זה מדין הידור וחומרה, ולכן לא כתבתי כך בהוראה לציבור).

שנה טובה ושמחה בע"ה,

יוסף צבי רימון

